

Оксана Дарчук,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Криворізький державний педагогічний університет
Юлія Кулінка,
кандидат педагогічних наук, доцент,
декан факультету педагогічної освіти,
Криворізький державний педагогічний університет

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ У СТАРШОМУ ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Розвиток пізнавальної діяльності у старшому дошкільному віці є одним із ключових завдань сучасної дошкільної освіти, оскільки саме в цьому віковому періоді закладені основи майбутньої навчальної діяльності, формуються когнітивні навички, мотивація до пізнання та базові компетенції, необхідні для успішної адаптації до школи.

Старший дошкільний вік характеризується високою пластичністю нервової системи, активним розвитком мислення, пам'яті, уяви та мовлення. Водночас діти цього віку мають природну допитливість, яка виступає основою для розвитку пізнавальної активності. Проте в сучасних умовах швидких соціокультурних змін та інформаційного перевантаження виникає ризик зниження мотивації до пізнання через демонстрацію стимулюючого середовища або недостатності методів навчання, що актуалізує пошук ефективних педагогічних підходів.

Особливого значення набуває інтеграція традиційних та інноваційних методів, спрямованих на активізацію пізнавальної діяльності дітей. Саме в цьому контексті є дослідження особливостей формування пізнавальної активності старших дошкільників, враховуючи вікові психологічні та фізіологічні особливості дітей.

При дослідженні поняття пізнавальної активності дошкільника першочергово слід звернути увагу на визначення терміну «активність». О. Коберник вважає, що активність означає здатність живих істот становити спонтанні дії та змінюватися під впливом внутрішніх і зовнішніх стимулів [3]. На думку С. Собко, активність людини розглядається як система, яка є частиною більш масштабних систем: «людина», «організм», «суб'єкт», «особистість». Вона проявляється через взаємодію на різних рівнях і в різних формах [4].

С. Гарькавець, вивчаючи сутність активності, запропонувала трактувати її як міру взаємодії суб'єкта з навколишньою дійсністю, яка є багатогранною і вимагає від суб'єкта конкретної реакції. Він виокремив дві основні види активності: адаптивну та продуктивну, до якої належить і пізнавальна активність як її основа [1].

Рівень прояву пізнавальної активності значною мірою чинниками, серед яких внутрішні та зовнішні потреби, онтогенетичний розвиток, психофізіологічний стан, індивідуально-психологічні особливості, рівень вихованості та інтелектуальний розвиток.

Д. Гомоляко виокремлює три рівні пізнавальної активності:

- репродуктивно-наслідувальна активність – засвоєння нового через адаптацію чужого досвіду;
- пошуково-виконавча активність – самостійний пошук способів виконання завдань;
- творча активність – створення неординарних і нестандартних рішень [2].

Пізнавальна активність у дітей не виникає спонтанно, а формується. Перший етап – цікавість (елементарна стадія пізнавального інтересу), другий – допитливість (початок самостійної розумової діяльності), третій – пізнавальний інтерес (бажання зрозуміти незрозуміле), після чого розвивається пізнавальна самостійність (здатність встановлювати зв'язки між явищами, подіями та власним досвідом).

Сучасна вікова і педагогічна психологія розглядає психічний розвиток дитини як процес і результат засвоєння культурно-історичного досвіду попередніх поколінь. Фізіологічною основою пізнавальної активності є дисбаланс між наявною ситуацією та попереднім досвідом. Доведено, що навчання проходить успішніше, якщо новизна інформація є значною, адже вона полегшує сприйняття і запам'ятовування.

Структура пізнавальної діяльності включає кілька компонентів: емоційний – підкреслює важливість і привабливість процесу та результату пізнання; вольовий – зусилля, спрямовані на досягнення мети, подолання труднощів; мотиваційний – спонукає до отримання знань через мотиви, потреби, інтереси; змістовно-процесуальний – обсяг знань, умінь, готовність до їх застосування; соціальна орієнтація – спрямованість пізнавальної діяльності на суспільну взаємодію.

Розвиток пізнавальної активності старших дошкільників потребує використання ефективних методів і прийомів, що сприяють розвитку інтересу до пізнання, формування навички самостійного пошуку інформації та творчого мислення. Наведено основні методи та прийоми, що використовують для цього:

1. Ігрова діяльність є провідною у дошкільному віці, тому ігрові методи ефективно сприяють розвитку пізнавальної активності. Наприклад, ігри на класифікацію («Хто де живе?», «Що зайве?»), ігри-загадки, настільні ігри з навчальними завданнями. Ігри-дослідження використовуються для розвитку допитливості, наприклад, «Що буде, якщо...?» (експерименти з водою, піском, магнітами).

2. Метод пізнавальних ситуацій: постановка проблемного питання для вирішення якого потрібно самостійно шукати відповідь. Наприклад: «Чому листя восени змінює колір?».

3. Метод експериментування. Спостереження за проростанням рослин, плаванням різних предметів. Експерименти з матеріалами, наприклад, вивчення властивостей води, піску, льоду, звуків. Практичні дослідження, наприклад, створення власних моделей (літаків, вітряків) і дослідження їхньої роботи.

4. Використання творчих завдань. Створення тематичних колажів («Мій улюблений космос»). Завдання, що потребують створення моделей (мостів,

будинків, тварин). Робота над колективним або індивідуальним проєктом, наприклад, «Вивчаємо сезонні зміни природи».

Отже, пізнавальна активність – це суто особистісна якість, яка має як біологічну природу (спадковість, особливості психічних процесів, вподобання), так і соціальну (умови для пізнання навколишньої дійсності та набуті вміння її аналізу, сформовані потреби, інтереси до тих чи інших занять, речей), яка зумовлює успішну соціалізацію тієї самої особистості.

Через упровадження нових освітніх стандартів, які акцентують увагу на формуванні у дітей дошкільного віку навичок критичного мислення, уміння розв'язувати проблеми та самостійно знаходити шляхи до пізнання. Розробка та застосування педагогічних прийомів, які сприяють розвитку цих якостей, відповідає запитам сучасного суспільства щодо виховання активної, творчої та самостійної особистості.

Таким чином, дослідження особливостей розвитку пізнавальної діяльності у старшому дошкільному віці є не лише теоретично значущим, але має практичну цінність для забезпечення ефективної навчальної взаємодії в закладах дошкільної освіти.

Список використаних джерел

1. Гарькавець С. О. Соціально-нормативна активність індивіда та її психологічні референти : монографія. Харків : «Друкарня Мадрид». 156 с.
2. Гомоляко Д. О. Умови оптимізації пізнавальної активності дітей 6 (7) років засобами пошуково-дослідницької діяльності. Ніжин: [б. в.], 2019. 103 с.
3. Кoberник. Життєва активність учнів сільської школи: зміст, складники та індикатори. *Педагогіка і психологія*. 2000. № 4. С. 51–60.
4. Собко С. Формування особистісної активності майбутніх учителів фізичного виховання у поза аудиторній діяльності: дис...канд. пед. наук: 13.00.07. Кіровоград, 2006. 255 с.

Ольга Довбенко,
директор

Тернопільського закладу дошкільної освіти
(ясла-садок) № 3

ІГРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ОСНОВНИЙ ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ

Ігрова діяльність є природною і провідною формою активності дітей дошкільного віку. Через гру дитина досліджує світ, засвоює соціальні норми, розвиває уяву, мислення, мовлення та моторні навички. Ігрові технології в дошкільній освіті є важливим інструментом, який дає змогу зробити освітній процес цікавим, ефективним і адаптованим до потреб кожної дитини. В умовах сучасного суспільства, яке стрімко змінюється під впливом технологій, ігрові методики набувають нового значення, поєднуючи традиційні підходи з інноваційними практиками.

Основою ігрових технологій є здатність гри викликати у дитини зацікавленість, формувати позитивне ставлення до навчання та активізувати її